

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK: 673.5“16/17“:929Franchi G.

Matjaž Ambrožič

dr. cerkvene zgodovine, docent pri Katedri za zgodovino Cerkve in
patrologijo, duhovnik, znanstveni sodelavec
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI – 1001 Ljubljana
e-naslov: matjaz.ambrozic1@guest.arnes.si

HISTORIČNI ZVONOV I ZVONARJA GAŠPERJA FRANCHIJA

1 GAŠPER FRANCHI (1657–1733)

Gašper Franchi [Casparus, Gasparo; Franchi, Franchio] se je rodil leta 1657 v znani videmski zvonarski družini, ki je svojo obrt opravljala od začetka 17. stoletja. Oče Janez Krstnik Jožef Franchi (1668–1686) naj bi sprva ulival zvonove kot potujoči zvonar. Leta 1668 je ulil zvonova za cerkvi na Taboru pri Štjaku in v Britofu pri Tomaju.¹ Okoli leta 1670 se je preselil v Istro, kjer je ulil zvon za župnijsko cerkev v Bršču.²

Po njegovi smrti je zvonarsko obrt prevzel sin Gašper, ki je v Istri, Polhograjskih dolomitih, na Notranjskem in v okolici Škofje Loke v letih 1686–1692 ulil več zvonov. Najstarejši zvon iz leta 1687 je ohranjen v zvoniku ž. c. v Črnem Vrhu nad Polhovim Gradcem, a ni podpisan. Franchijev je bil zvon za cerkev na Pokojišču pri Borovnici iz leta 1688.³ V naslednjih letih je kot potujoči zvonar ulil zvonove za cerkve v naslednjih krajih: Koreno pri Horjulu (1690, 1691), Setnica pri Polhovem Gradcu (1690), Bodovlje pri Škofji Loki (1691), Ravnik na Blokah (1691), Sv. Trojica nad Cerknico (1691), Sv. Barbara pri Škofji Loki (1692) in Selo pri Polhovem Gradcu (1692). Vsi ti zvonovi nosijo Franchijevo ime in pridevek »Utinensis« – »Videmski«, saj jih je ulil na licu mesta. Večinoma so se omenjeni zvonovi ohranili po zaslugi konservatorja dr. Antona Gnirsa, ki jih je izvzel iz oddaje zvonov za časa prve svetovne vojne.

¹ Anton Gnirs, *Alte und neue Kirchenglocken I*, Wien 1917, str. 178, 183 (dalje: Gnirs, *Alte und neue Kirchenglocken I*).

² Ivan Kukuljević, *Zvonoljevarstvo u Zagrebu*, v: *Vienac zabavi i pouci* (1880), str. 121.

³ Mojsirski napis na zvonu se je glasil: OPVS CASPARI FRANCHI ANNO DOMINI MDCLXXXVIII [Delo Gašperja Franchija leta Gospodovega 1688]. Podobe: Mati Božja z Detetom, sv. Jakob (sv. Rok) in medalji s podobama sv. Lovrenca in Jezusovega vstajenja. Podolgovati zvon je v krilu meril 57 cm in bil težak 108 kg. Zvon je bil počen, zato so ga leta 1916 na zahtevo vaščanov oddali vojski namesto malega zvona, ki je bil sicer določen za oddajo. Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL), Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Borovnica; Gnirs, *Alte und neue Kirchenglocken I*, str. 42, 60, 95.

Ustvarjalnost je Gašperja Franchija sredi leta 1692 vodila v Zagreb, kjer je prevzel zvonarno zagrebskega kapitlja, ki so jo uredili v zapuščeni cerkvi sv. Magdalene na Ribnjaku. Med njegove prve zagrebske zvonove spada zvon za cerkev v Dubovcu pri Karlovcu.⁴ Zakaj je zapustil Zagreb že po nekaj mesecih, ni znano.⁵ Verjetno ga je zamikala prosta zvonarska pravica jeseni 1692 preminulega ljubljanskega zvonarja Ferdinanda Eisenbergerja, saj je v Ljubljani svoj prvi zvon še istega leta ulil za cerkev na Ravniku pri Hotedršici.⁶

36-leten Gašper Franchi se je kmalu zatem, 12. julija 1693, v ljubljanski stolnici poročil z vdovo Uršulo Eisenberger,⁷ ki se je poročila že tretjič. Poroka mu je odprla pot do ljubljanskega meščanstva. 17. aprila 1696 jima je umrl sin Gašper,⁸ zato je Franchi ostal brez moškega potomstva.

Kmalu je zaprosil za znižanje meščanske takse, saj je komaj zaslužil za živež in ni mogel nositi težkih denarnih bremen. Zvonarju Franchiju so na magistratu naposled spregledali še ne plačano polovico meščanske takse v znesku 10 gld.

V davčnih knjigah za leta 1695–1728 je zabeleženo, da je sprva plačeval obrtni davek v znesku 8 gld, nato 10 gld, pozneje do leta 1726 celo 15 gld, leta 1727 mu je bil znižan za 1 gld, leta 1729 pa na 7 gld, kolikor je plačeval do svoje smrti leta 1733.

Leta 1697 se je pritožil čez kositrarja Jožefa Košaka, ker je prodajal zvonove, likalnike in ostale izdelke, ki niso spadali k njegovemu rokodelstvu. Sodišče je odločilo, da se Košak mora držati svojega poklica. Leta 1703 je Franchi kupoval hišo in vrt pred Špitalskimi vrati ter zemljišče pred Pisanimi vrati. Naslednje leto je od Maksa Ludvika barona pl. Zierheima kupil hišo na Starem trgu, leta 1706 pa od istega še eno na istem trgu.⁹ Naposled je kupil tudi razpadajočo hišo na Karlovški cesti in jo popravil.¹⁰ Nakupi nepremičnin pričajo o Gašperjevem dobrem finančnem stanju.

Vseskozi je bil zvonar Franchi dejaven tudi kot potujoči zvonar, saj bi bil prevoz zvonov iz Ljubljane v oddaljene in hribovite kraje tvegan. Leta 1697 je v

⁴ Kamil Dočkal, *Naša zvana in njihovi lijevaoci*, Zagreb 1942, str. 79 (dalje: Dočkal, *Naša zvana in njihovi lijevaoci*).

⁵ Lina Slavica Plukavec, *Zvona zagrebačke prvostolnice – integralni dio europske kulturne baštine*, v: *Crkvena kulturna dobra* (2004), št. 2, str. 30.

⁶ Zvon je bil odvzet med prvo svetovno vojno. Mojrski napis na njem se je glasil: OPVS CASPARI FRANCHI LABACI ANNO DOMINI 1692 [Delo Gašperja Franchija v Ljubljani leta Gospodovega 1692]. Podobe: sv. Florijan, sv. Barbara, Marija Pomagaj, sv. Jurij in križanjska skupina. Podolgovati zvon je v krilu meril 93 cm in bil težak ok. 480 kg. NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Hotedršica.

⁷ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, šk. 8, P 1682–1718, f. 57v.

⁸ »17. obiit Casparus Infans medii anni Dni Caspari Frank Campanarum fusoris sepultus est apud ad P: P: Franciscanos.« [17. je umrl Gašper otrok gospoda Gašperja Franchija zvonarja, (star) pol leta, pokopan pri očetih frančiškanih.] NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, šk. 10, Mrliška matična knjiga (M) 1658–1735, str. 123.

⁹ *Carniola* (20. 3. 1840), št. 93, str. 388.

¹⁰ Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Rokopisna zapuščina Vladislava Fabjančiča, a. e. 39, *Ljubljanski livarji zvonov in topov*, str. 70–73.

Ajdovcu za tamkajšnjo župnijsko cerkev ulil zvon,¹¹ ki pa je bil leta 1942 uničen ob partizanskem požigu cerkve. Naslednje leto ga je pot vodila v Belo krajino, kjer je pri Treh Farah pri Metliki ulil dva manjša zvonova. Ulita naj bi bila iz zaplenjenih turških topov ob obleganju Dunaja leta 1683.¹²

21. avgusta 1706 je Gašper Franchi po naročilu barona Petra Antona Codellija ulil 64 stotov (3584 kg) težak zvon, vreden 5000 gld, za šentpetrsko cerkev v Ljubljani. Ker v prenapolnjenem in razmajanem zvoniku zanj ni bilo prostora, ga je pod severni zvonik ljubljanske stolnice 7. septembra pripeljalo 5 parov volov in 30 delavcev. Pripravljanje dvigal, odrov in vrvi je 16. oktobra vzelo precej časa, delavce pa je pri delu ovirala množica radovednih ljudi. Naslednji dan so začeli z dvigovanjem zvona ob 7^h zjutraj. Do 8^h so ga spravili skozi lino. Obešanje zvona je potekalo od 12^h do 17^h. Prvikrat je Codellijev zvon zapel 17. oktobra 1706 ob 18^h. Zvoniti sta ga morala dva zvonilca. Zaradi plačila za (pogrebno) zvonjenje s Codellijevim zvonom je med cerkvijo sv. Petra in stolnico leta 1808 nastal spor, ki se je poravnal šele leta 1860. Šentpetrski cerkvi sta namreč od zvonjenja z velikima stolnima zvonovoma, ki sta bila njena last, na podlagi nenapisanega dogovora pripadali dve tretjimi zneska, saj leta 1706 nova stolnica zvonov zaradi kritja gradbenih stroškov ni mogla (od)kupiti.¹³

Slika 1: Veliki Codellijev zvon ljubljanske stolnice iz leta 1706 (foto: Matjaž Ambrožič)

¹¹ NSAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Žužemberk, Ž Ajdovec.

¹² NSAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Metlika.

¹³ Ivan Vrhovec, Veliki šenklaški zvon v Ljubljani – čigav je?, v: *Letopis Matice slovenske* (1898), str. 206–223.

Leta 1706 je Franchi deloval v Vipavski dolini, kjer je ulil večja zvonova za cerkvi na Gočah in v Vipavi. Leta 1707 se je ponovno mudil v Zagrebu, kjer je ulil tri zvonove za mestno cerkev sv. Marka. Pri zvonarskem delu mu je pomagal nečak **Frančišek Franchi**, ki je s stricem za zagrebško stolnico ulil zvon sv. Odrešenika v teži 59 stotov (3304 kg). Na pogodbo, podpisano s stolnim kapitljem, se je Frančišek 4. septembra 1707 podpisal: »Franciscus Franchi, Campanarum et Tormentorum fusor« – torej kot livar zvonov in topov. Na zadnji nakaznici se je podpisal kot zastopnik svojega strica: »Franco Franchi nipote et a nome del sigr. Gasparo Franchi fonditor di metalli in Lubiana.«¹⁴

V času Gašperjeve odsotnosti je leta 1712 delo v zvonarni vodil sorodnik **Dominik Franchi**, ki pa je umrl 21. marca 1713 in bil pokopan pri avguštincih (danes frančiškanih).¹⁵ Njegova zvonova iz leta 1712 sta visela v cerkvi na Lopati pri Hinjah¹⁶ in na Vrhu pri Šmihelu pri Žužemberku.¹⁷ Še vedno je ohranjen zvon, ki ga je leta 1712 ulil za župnijsko cerkev na Svibnem in je opisan na koncu seznama.¹⁸ Istega leta je ulil tudi zvonove za župnijski cerkvi v Draganiču in Šipku na Hrvaškem ter za tamkajšnjo kapelo sv. Antona.¹⁹

9. decembra 1720 je Gašper Franchi magistratu sporočil, da namerava zvonarsko obrt in zvonarno pred Karlovškimi vrati skupaj s hišo in vrtom odstopiti Francescu Vidallu, kar pa se ni zgodilo. Leta 1721 je dosegel znižanje davka.²⁰

V knjigi, ki opisuje čudežna ozdravljenja na priprošnje sv. Frančiška Ksaverja v Radmirju pri Gornjem Gradu, je omenjeno, da je leta 1728 ljubljanski zvonar Gašper Franchi pet mesecev bolehal za različnimi nevarnimi boleznimi. Njegovo 70-letno telo so tako vznemirjale, da razumen ranocelnik bolniku ni dal dosti upanja na boljše in daljše življenje. Na misel mu je prišla ideja, da se z zaobljubo obrne na sv. Frančiška Ksaverja, da ga kmalu reši očitne smrtnne nevarnosti. V znamenju hvaležnega priznanja za ozdravljenje je zvonar svetniku na čast ulil 16 stotov (896 kg) težak umetelno izdelan zvon z napisom: EX VOTO CASPARVS FRANCHI ME FVDIT VNA CVM ÆERE IN HONOREM S. FRANCISCI XAVERII 1728.²¹

Zaradi bolezni si je Gašper Franchi leta 1728 moral izbrati družabnika, takrat 34-letnega **Henrika Rauscha** (zvonar 1728–1732), ki je bil doma iz

¹⁴ Frančišek Franchi nečak v imenu g. Gašperja Franchija livarja kovin v Ljubljani. Dočkal, *Naša zvona in njihovi lijevaoci*, str. 78.

¹⁵ ZAL, Rokopisna zapuščina Vladislava Fabjančiča, a. e. 39, *Ljubljanski livarji zvonov in topov*, str. 76.

¹⁶ Ivan Šašel, Doneski k zgodovini zvonarjev in zvonov po Kranjskem, v: ZZ 3 (1890), str. 137.

¹⁷ NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Šmihel pri Žužemberku.

¹⁸ NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Svibno; M. Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 12. 10. 2008.

¹⁹ Dočkal, *Naša zvona in njihovi lijevaoci*, str. 78.

²⁰ ZAL, Rokopisna zapuščina Vladislava Fabjančiča, a. e. 39, *Ljubljanski livarji zvonov in topov*, str. 77.

²¹ Po zaobljubi me je ulil Gašper Franchi skupaj z bronom na čast sv. Frančiška Ksaverja 1728. Za pregled prevodov latinskih napisov se zahvaljujem doc. dr. Julijani Visočnik. A. Sterschiner, *Xaverianische Ehr- und Gnaden-Burg, das ist: Xaverianische Andacht, Gnaden und Gutthaten*, Wienn 1741, str. 50.

Schaxenseitscha.²² Ljubljansko meščanstvo je dobil 16. februarja 1728 kljub ugovoru zvonarja Luke Dimica, ki je bil svoj čas tudi Franchijev pomočnik. Rausch je umrl že 15. maja 1732, star 38 let.²³ Od njegovih nekdanj evidentiranih sedmih zvonov se je ohranil le zvon v zvoniku ž. c. v Tržiču, ki je predstavljen na koncu seznama. Leta 1729 je ulil tudi tri zvonove za cerkve v župniji Fara pri Kočevju, račun zanje pa je izdal Gašper Franchi.²⁴ Domnevamo, da je tudi Rausch kmalu zbolel, saj po omenjenem letu njegovih zvonov ni evidentiranih.

Bolezenske težave obeh zvonarjev so morale biti hude, saj je Gašper že leta 1729 za izvrševanje svoje obrti na pomoč poklical tudi nečaka **Jožefa Samasso st.** V Ljubljano je prišel s furlanskega kraja Forni Avoltri, ki leži ob tirolsko-koroški meji. Jožef se je sicer rodil leta 1692 v Krminu. Ljubljansko meščanstvo je pridobil 15. marca 1734, torej po stričevi smrti, ko je prevzel njegovo zvonarno.²⁵ Prvi skupni stričev in nečakov znani zvon je imel napis: OPVS CASPARI FRANCHI LABACI 1730 I. S.²⁶ Razodeva, da je od leta 1730 Franchijevo zvonarno dejansko vodil Jožef Samassa st., kar je razvidno tudi iz seznama zvonov oziroma odgovarjajočih mojstrskih napisov.

Oporoko je Gašper Franchi napravil 31. avgusta 1731 v italijanskem jeziku. Ker ni imel potomcev, je želel biti pokopan poleg svoje žene pri frančiškanih (današnja tržnica), ki jim je zapustil 50 gld nv. Avguštinskemu, bosonogemu in kapucinskemu samostanu je namenil po 20 gld nv, šestim bratovščinam, katerih član je bil, pa po 10 gld kv. Daroval je tudi za 1000 sv. maš, za reveže pa je zapustil 50 gld nv. Za glavnega dediča je imenoval nečaka Sebastijana Bonaventuro Franchija, ki je leta 1734 podedoval stričevo hišo na Starem trgu in vrt na Prulah, leta 1736 pa ga je cesar Karel VI. povzdignil v plemiški stan s pridevkom pl. Frankenfeld.²⁷ Če bi Franchijev rod v moški liniji izumrl, bi dediščina pripadla bratrancu Pietru Franchiju, ki je bil zvonar v Vidmu. Izvršilec oporoke naj bi bil nečak duhovnik Pavel Rajmund Franchi, posestnik hiše v Ljubljani, ki ga je leta 1721 Sveti sedež imenoval za notarja, javnega pisarja in rednega sodnika.²⁸ Pri delitvi premoženja je Gašper bolj upošteval svoje sorodnike v Vidmu in Gorici kot pa v Ljubljani. 2. januarja 1733 je v prid glavnega dediča na škodo nečaka Janeza Krstnika razveljavil 14. točko oporoke. Osem dni pozneje mu je

²² O zvonarjih s priimkom Rausch piše tudi Karl Walter, *Glockenkunde*, Regensburg und Rom 1913, str. 845.

²³ ZAL, Rokopisna zapuščina Vladislava Fabjančiča, a. e. 39, *Ljubljanski livarji zvonov in topov*, str. 80.

²⁴ Arhiv Slovenije (AS), Vicedomski urad, šk. 3, f. 388, Račun Gašperja Franchija, Ljubljana, 15. 7. 1729; Stanislav Južnič, *Prvih 650 let župnije Fara*, Fara 2013, str. 80–81 (dalje: Južnič, *Prvih 650 let župnije Fara*).

²⁵ ZAL, Rokopisna zapuščina Vladislava Fabjančiča, a. e. 39, *Ljubljanski livarji zvonov in topov*, str. 86.

²⁶ [Delo Gašperja Franchija v Ljubljani 1730 Jožef Samassa.] Maks Samassa, K zgodovini zvonarstva v Ljubljani, v: *Kronika slovenskih mest* 1 (1934), str. 174.

²⁷ *Carniola* (20. 3. 1840), št. 93, str. 388.

²⁸ Prav tam.

izročil vse svoje imetje, ker zaradi visoke starosti, raznih in pogostih bolezni, ki so ga često priklepale na posteljo, ni mogel več voditi poslov.

Na stara leta se je Gašper Franchi preselil v Drago pri Reki, kjer je imel hišo in vinograd. Leta 1732 je za nekaj časa prišel v Ljubljano, kjer je plačeval obrtni davek, saj je njegova zvonarna ves čas nemoteno delovala.²⁹ Umrli je 25. avgusta 1733, star 76 let.³⁰ Leta 1735 je ljubljanski škof Žiga Feliks grof pl. Schrattenbach potrdil mašno ustanovo za Gašperja Franchija in njegove prednike v vrednosti 1500 gld, iz katere so se izplačevali mašni darovi za dve tedenski sv. maši pri oltarju Sv. Rešnjega Telesa v stolnici.³¹

2 FRANCHIJEV ZVONARSKI OPUS (1686–1733)

Gašper Franchi je bil najpomembnejši ljubljanski zvonar na prehodu iz 17. v 18. stoletje ter v prvih desetletjih 18. stoletja. Poosebljal je staro furlansko zvonarsko izročilo, ki pa ga je oplemenitil z ostalimi zvonarskimi vplivi, ki so segali v Zagreb in Ljubljano. Privzel in ustvaril je široko paleto različnih zvonskih reber in z njimi povezanih zvočnih značajev zvonov. V prvih 25-ih letih je bolj ali manj ostal zvest nonskemu in septimnemu visokemu »italijanskemu zvonu«, ki pa se je ok. leta 1705 začel umikati nižjemu septimnemu »nemškemu zvonu«, ki so ga privzeli njegovi nasledniki iz družine Samassa. Oktavnih zvonov mu ni uspelo uliti.

Zvonove je sprva ulival v krajih, kjer je dobil naročilo, nato pa v Ljubljani, vendar pa se ni nikoli odrekel staremu običaju potujočega zvonarja. Pred cerkvijo je ulil zvonove v Smledniku,³² na Gočah,³³ v Vipavi,³⁴ na Uršlji gori³⁵ in še marsikje. Tovrstni zvonovi imajo namesto kraja ulivanja pri zvonarjevem imenu pridevek »Utinensis« ali »Labacensis« – »Videmski« ali »Ljubljanski« ali pa kraj ulivanja v mojstrskem napisu sploh ni omenjen. Le tako lahko razumemo izredno razširjenost njegovih zvonov, s katerimi je napolnil zvonike na Notranjskem, Gorenjskem, Štajerskem, Dolenjskem, Kočevskem, Vipavskem, Idrijskem, v Beli krajini in na Hrvaškem. Razširjenost njegovih zvonov beležimo zlasti na področjih, ki so spadala pod predjožefinsko ljubljansko škofijo. Izjema so bile le njene župnije na Koroškem.

²⁹ ZAL, Rokopisna zapiščina Vladislava Fabjančiča, a. e. 39, *Ljubljanski livarji zvonov in topov*, str. 84–85.

³⁰ »25. obiit D. Casparus Franchi Campanarum fusor provivus omnibus Sacramentis annorum 76. Sepultus ad pp. Franciscanos.« [25. je umrl gospod Gašper Franchi zvonar oskrbljen z vsemi zakramenti in starosti 76 let. Pokopan pri očetih frančiškanih.] NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, šk. 10, M 1658–1735, str. 336.

³¹ *Carniola* (20. 3. 1840), št. 93, str. 388.

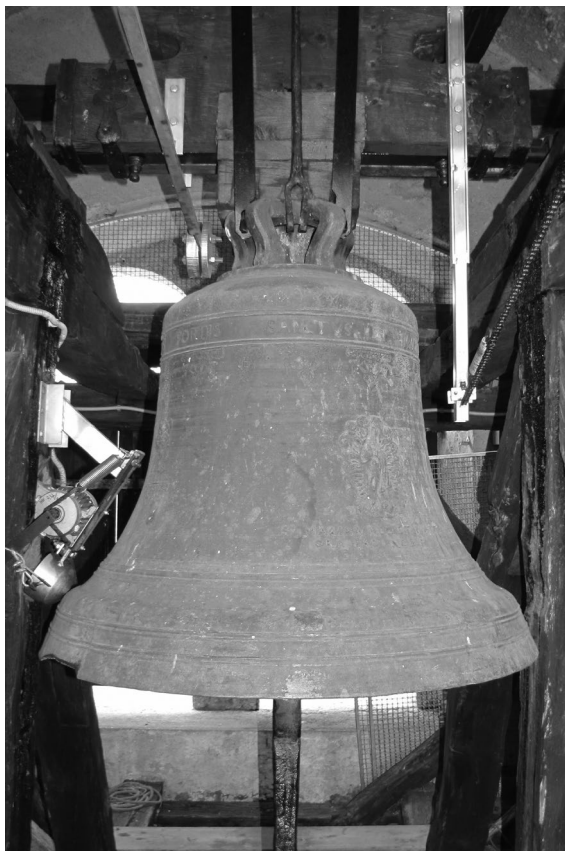
³² Josip Lavtižar, *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, Ljubljana 1901, str. 196 (dalje: Lavtižar, *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*).

³³ NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Goče.

³⁴ NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Vipava.

³⁵ To je razvidno iz mojstrskega napisa na zvonu, kjer je namesto kraja ulivanja naveden pridevnik »Labacensis«. Matjaž Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, 24. 10. 2012.

Pogodbe s cerkvami je Gašper Franchi sklepal skorajda izključno v italijanskem jeziku. Leta 1707 je za p. c. v Malih Pecah pri Šentvidu pri Stični ulil zvon, težak 560 funtov (314 kg), za 352 gld.³⁶ Iz leta 1713 se je ohranil Gašperjev račun za preliti zvon na Rožniku. Stari je tehtal 1060 funtov (594 kg), v kalo naj bi šlo kar 10 % zvonovine, tako da je novi tehtal 943 funtov (528 kg). Račun je znašal 88 gld 41 kr. Funt zvonovine je računal po 33 kr, delo pa 6 kr od funta.³⁷ S cerkvijo na Blejskem otoku je 23. novembra 1719 sklenil pogodbo za ulitje dveh zvonov v teži 1551 in 1030 funtov (868 in 577 kg). Pri tem je uporabil staro zvonovino v teži 1306 funtov (731 kg). Za stot zvonovine (56,006 kg) je računal 65 gld nv. Če bi zvonova ne imela lepega glasu ali če bi v enem letu počila, bi ju na lastne stroške prelil.³⁸ Ohranila sta se do današnjega dne.

Slika 2: Srednji zvon na Blejskem otoku iz leta 1719 (foto: Matjaž Ambrožič)

³⁶ Stane Mikuž, *Umetnostnozgodovinska topografija Grosupeljske krajine*, Ljubljana 1978, str. 444.

³⁷ France Stele, *Umetnostno-zgodovinski izpiski iz arhiva cerkve sv. Petra v Ljubljani*, v: *Carniola* 5 (1914), str. 220.

³⁸ France Stele, *Umetnostno-zgodovinski zapiski. Cerkev na Blejskem otoku*, v: *Zbornik za umetnostno zgodovino* 4 (1924), št. 3, str. 153.

15. julija 1729 je v italijanščini napravil obračun za tri zvonove, ki jih je ulil za ž. c. v Fari pri Kočevju in njeni podružnici na Vrhu in Klancu, kjer sta zvonova še ohranjena. Prvi zvon je tehtal 645 funtov (361 kg), drugi 100 (56 kg) in tretji 99 funtov (55,5 kg). Cena je bila 39 kr za funt (0,56 kg) zvonovine. Na dnu obračuna je navedena tudi cena kemblja, ki je tehtal 42 funtov (23,5 kg). Funt kovnega železa je računal po 16 kr.³⁹

Gašper Franchi je še vedno ulival tudi topove, pa tudi sicer se je na pogodbah večkrat podpisal kot livar zvonov in topov. Leta 1715 je preli star mestni top, ki je tehtal 790 funtov (442,5 kg). Za Ljubljano je leta 1717 izdelal tudi brizgalnice za 330 gld nv.⁴⁰

Okrasje, podobe in napisi na Franchijevih zvonovih

Zgodnejši Franchijevi zvonovi (1686–1699) imajo pod klobukom na vratu trak starinskega ornamentalnega okrasja iz elips, ki so napolnjene z rozetami in majhnimi vstavljenimi palmetami. Nekateri zvonovi imajo na tem mestu vitičasto okrasje. Med okrasjem poteka do pet črt, ki tvorijo različno visoke okrasne, prazne in napisne trakove. Osrednji med njimi je napisni trak z mojstrskim napisom, ki ga imajo nekateri zvonovi na sredi polja. Pri večjih zvonovih je glavni napis v enem ali dveh trakovih, pod njima pa je še mojstrski napis z letnico v rimskih številkah. Na klobuku in polju imajo ti zvonovi pogostoma tudi odtise rastlinskih listov, kar je bilo značilno za zvonove videmske zvonarske družine Franchi. Klobuk je stopničasto stopnjevan. Korenine v kroni so na okrogli plošči nesimetrično razporejene v razmerju 1 : 2 : 2 : 1, povezuje pa jih vmesni lok oziroma uho. Običajno so kanelirane. Železno obesilo za kembelj je v notranjosti klobuka ulito v krono. Številne podobe na teh zvonovih so relativno majhne in so postavljene nad bok ali pa so sredi polja. Med podobami so odtisi rastlinskih in drevesnih listov. Drugo skupino podob predstavljajo odtisi medalj (5,5 cm) in plaket (5,5 x 7,5 cm), grbi pa so redki.

Zvonovi iz srednjega obdobja (1700–1715) imajo navadno glavni napis v enem ali dveh napisnih trakovih, ki potekata na vratu sredi baročnega okrasja, ki ga zgoraj sestavlja frisa, spodaj pa figuralne konzole, rastlinski in cvetni venci, izmenjujoča se angelska poprsja ter stilizirane živalske glave. Palmetni frisa vrh vratu sega navzgor čez rob klobuka, kjer se nahajajo odtisi listov. Med okrasnim vitičastim trakom na vratu je kdaj vtkan tudi motiv Srca Jezusovega. Mojstrski napis je dosledno v napisnem traku iz dveh parov črt med krilom in udarnim obročem, letnica pa je izpisana z arabskimi številkami. Pri posameznih zvonovih letnica zaključuje glavni napis na vratu. Včasih je zapisana z

³⁹ AS, Vicedomski urad, šk. 3, f. 388, Račun Gašperja Franchija, Ljubljana, 15. 7. 1729; Stanislav Južnič, *Prvih 650 let župnije Fara*, Fara 2013, str. 80–81.

⁴⁰ ZAL, Rokopisna zapuščina Vladislava Fabjančiča, a. e. 39, *Ljubljanski livarji zvonov in topov*, str. 78.

Slika 3: Podoba Brezmadežne z napisom na polju srednjega zvona na Blejskem otoku (foto: Matjaž Ambrožič)

rimskimi števkami v obliki kronograma. Krajši napisi se pojavljajo tudi nad, ob in pod posameznimi svetniškimi podobami kot prošnji vzkliki k upodobljenemu nebeškemu priprošnjiku ali priprošnjici. Položaj donatorskih in predstojniških napisov variira. Najdemo jih tako na spodnjem polju, kakor tudi na krilu v sklopu mojstrskega napisa. Podobe na teh zvonovih so relativno velike in pogostoma obdane z elipsastim lovorovim vencem. Manjše podobe so postavljene na stilizirane podstavke. Nahajajo se na spodnji polovici polja, navadno nad trojnimi črtami, ki potekajo okoli zvona nad bokom. Pri večjih zvonovih so podobe lahko tudi na sredini polja. Običajno so na posamičnem zvonu vsaj štiri podobe ali plakete, grbi pa niso pogosti.

Zvonovi iz poznega obdobja (1716[1728]–1733) imajo še vedno glavni napis v enem ali dveh napisnih trakovih, ki potekata sredi baročnega okrasja na vratu. Stilizirane (živalske) glavice in festoni izpadejo kot nosilci spodnjega napisnega traku, medtem ko nad napisnima trakovima še vedno srečujemo palmetni fris. Mojstrski napis je dosledno v napisnem traku iz dveh parov črt med krilom in udarnim obročem. Nemalokrat se pojavlja v kraticah ali pa je izpisana samo letnica, saj je zadnjih pet let Gašper Franchi zvonove ulival s pomočjo Henrika Rauscha in Jožefa Samasse st., zato je tudi njegovo ime izginilo iz mojstrskega napisa. Na posameznem zvonu so še vedno vsaj štiri podobe, pojavljajo pa se tudi grbi.

Po vsebini je na Franchijevih zvonovih najbolj značilen zarotovalni napis zoper delovanje hudega duha in zloveščih sil, ki se pojavlja v različnih inačicah: ECCE CRVCEM DOMINI [NOSTRI IESV CHRISTI NAZARENI], FVGITE

Slika 4: Codellijev grb na velikem zvonu ljubljanske stolnice (foto: Matjaž Ambrožič)

PARTES ADVERSÆ, VICIT ENIM LEO DE TRIBV IVDA, RADIX DAVID, ALLELVIA.⁴¹ To kratko molitev naj bi sv. Anton Pad. izročil neki revni ženi, ki so jo napadale skušnjave. Med manjšimi brati je bila molitev stoletja dolgo priljubljena. Papež Sikst V. jo je dal vklesati na bazo obeliska, ki so ga leta 1585 postavili na trgu sv. Petra.⁴²

Pogost je na Franchijevih zvonovih tudi prošnji vzklík zoper strelo in nevihto, vzeti iz litanij vseh svetnikov: A FVLGVRE ET TEMPESTATE, LIBERA NOS DOMINE.⁴³ Prošnji vzkliki na čast Materi Božji in svetnikom kličejo k njihovi priprošnji, npr.: SANCTA MARIA MATER DEI MEDIATRIX NOSTRA ORA PRO NOBIS. SANCTE VRBANE, ORA PRO NOBIS.⁴⁴ Napisi slavijo in prosijo tudi troedinega Boga: SANCTVS DEVS, SANCTVS FORTIS, SANCTVS IMMORTALIS, MISERERE NOBIS.⁴⁵ Pri napisih na Franchijevih zvonovih gre večinoma za litanjske vzklike. Molitev litanij je bila sestavni del prošnjih procesij, ki jih je spremljalo zvonjenje.

Zvočne lastnosti Franchijevih zvonov

Analize udarnih in alikvotnih tonov Franchijevih zvonov kažejo na pestrost njihovih zvenov, ki je v odvisnosti od oblik reber, ki jih je zvonar uporabil

⁴¹ Glejte, Križ Gospoda našega Jezusa Kristusa Nazarečana, bežite zlovesče sile, zmagal je namreč lev iz Judovega rodu, korenina Davidova, Aleluja.

⁴² <http://www.preces-latinae.org/thesaurus/Sancti/SAntoniusDePadova/EcceCruce.html> (pridobljeno 17. 5. 2016).

⁴³ Strele in nevihte, reši nas o Gospod.

⁴⁴ Sveta Marija Mati Božja, naša Srednica, prosi za nas. Sv. Urban, prosi za nas.

⁴⁵ Sveti Bog, sveti Močni, sveti Nesmrtni, usmili se nas.

Slika 5: Grb briksenskega škofa Kasparja Ignaza von Künigla (1702–1747) na srednjem zvonu na Blejskem otoku (foto: Matjaž Ambrožič)

pri izdelavi kalupov. Sprva je ostal trdno zasidran v beneško-furlanski zvonarski tradiciji, ki je srednjeveška. Pri načrtovanju zvonov se je držal starodavnih načel glede razmerij med debelino udarnega obroča, premera in postranske višine ter razmerja med premerom krila in klobuka. Zvonove je ulival v različnih težnostnih sistemih, vsi pa so po značaju molovski. Najzgodnejši Franchijevi zvonovi imajo koeficient postranske višine nad 0,85, kar pomeni, da spadajo med nonski tip zvonov glede na interval med udarnim in spodnjim bas tonom. Udarni toni zvonov so bili dokaj natančno zadeti, mala terca pa je bila nekoliko znižana. Prima je bila v odnosu do udarnega tona znižana za cel ton. Harmonsko ti zvonovi niso dobri, zato je njihov zven zamegljen in nejasen.

Drugo skupino zvonov predstavljajo velikoseptimni zvonovi s koeficientom postranske višine 0,80. Udarni ton in mala terca sta navadno dokaj točna, prima pa je znižana za pol tona. V tem primeru ima zvon ob udarcu molovski značaj, harmonska razporeditev alikvotnih tonov pa je durovska.

Okoli leta 1705 so v Franchijevi zvonarni privzeli nemško rebro malo- in velikoseptimnih zvonov s koeficientom postranske višine od 0,72 do 0,75. V obeh primerih je prima še vedno pol tona nižja. Pri posameznih zvonovih je prima celo za pol tona višja od udarnega tona. V tem primeru zven zvona ni jasen. Kvinte teh zvonov so zvišane ali pa se prelevijo v sekste.

Gašperjev pomočnik Henrik Rausch je leta 1728 iz Nemčije prinesel rebro s koeficientom postranske višine 0,77. Pričakovali bi, da se je iz kalupa porodil oktavni zvon, vendar pa se to ni zgodilo zaradi profila in debeline rebra v boku.

Ker so pod klobukom tovrstni zvonovi občutno širši od razmerja 1 : 2 glede na premer krila, je njihova prima skoraj za cel ton nižja od udarnega tona. Jožef Samassa st. je leta 1730 stabiliziral zven zvonov Franchijeve zvonarne, saj je uporabljal rebro s koeficientom postranske višine med 0,73 in 0,75, ki je zagotavljalo dokaj normalno zvočno barvo malo- in velikoseptimnih zvonov.

Po kronološkem kriteriju si oglejmo nekaj osnovnih tipov zvonov Franchijeve zvonarne s podatki o letnici, teži, premeru, udarnem tonu, koeficientu postranske višine, koeficientu rebra in konstanti:

- Črni Vrh nad Polhovim Gradcem: 1687, 336 kg, 87 cm, b^{1-3} . Mol-velikoseptimni zvon s pol tona znižano primo.
- Horjul, Koreno: 1691, 334,5 kg, 80 cm, h^{1-5} . PV=0,8562 R=13,11 [13,33] K=653,13 Mol-nonski zvon s celim tonom znižano primo in četrta tona znižano malo terco.
- Ljubljana – Sv. Nikolaj: 1706, 3584 kg, 180 cm, b^{0-6} [ais⁰⁻⁶]. PV=0,7277 R=12,413 K=586 Mol-velikoseptimni zvon s četrta tona zvišanima primo in malo terco.
- Kranj – Šmartin, Stražišče: 1709, 857 kg, 113 cm, f^{1+4} . PV=0,7920 R=13,33 K=594 Mol-velikoseptimni zvon s tri četrta poltona znižano primo.
- Svibno: 1712, 115,5 kg, 58,3 cm, fs^{2+2} . PV=0,7547 R=12,95 K=582,54 Mol-velikoseptimni zvon s pol tona znižano primo (Dominik Franchi).
- Šentvid pri Stični, Sv. Rok: 1716, 308 kg, 81,5 cm, $h^{1±0}$ [ces^{2±0}]. PV=0,7239 R=12,73 K=568,68 Mol-velikoseptimni zvon.
- Bled, Blejski otok: 1719, 857 kg, 116 cm, f^{1+2} [fes¹⁺²]. PV=0,72 R=13,18 K=549 Mol-maloseptimni zvon s pol tona znižano primo.
- Bled, Blejski otok: 1719, 571 kg, 101,5 cm, g^{1-2} . PV=0,72 R=13,18 K=546 Mol-maloseptimni zvon s pol tona znižamo primo.
- Ljubljana – Marijino oznanjenje: 1720, 1064 kg, 129,5 cm, d^{1-3} . Mol-velikoseptimni zvon s četrta tona zvišano primo.
- Ljubljana – Marijino oznanjenje: 1721, 436 kg, 92,7 cm, a^{1+6} . Mol-velikoseptimni zvon s pol tona znižano primo.
- Tržič: 1729, 257 kg, 77,1 cm, h^{1-2} . PV=0,772 R=13,76 K=560,84 Mol-velikoseptimni zvon s tri-četrta tona znižano primo (Henrik Rausch).
- Tržišče, Slančji Vrh: 1732, 168 kg, 67,2 cm, dis^{2-6} . PV=0,744 R=13,44 K=553,60 Mol-velikoseptimni zvon s pol tona znižano primo (Jožef Samassa st.).

Seznam historičnih zvonov Gašperja Franchija in njegovih pomočnikov

- Črni Vrh nad Polhovim Gradcem: 1687, 336 kg, 87 cm, b^{1-3} [ces^{2-3}]. Napis na vratu: SANCTE LEONARDE, ORA PRO NOBIS. 1687.⁴⁶ Zvon nima mojstrskega napisa. Podobi: Mati Božja in sv. Lenart.⁴⁷ (Pripisan Gašperju Franchiju.)
- Horjul, Koreno: 1691, 334,5 kg, 80 cm, h^{1-5} . $PV=0,8562$ $R=13,11$ $K=653,13$. Mol-nonski zvon s celim tonom znižano primo in četrt tona znižano malo terco. Gašper Franchi Utinensis »Videmski«. Napis na vratu: S. S. HERMAGORA ET FORTVNATE ORATE PRO NOBIS.⁴⁸ Mojstrski napis sredi polja: OPVS CASPARI FRANCHI VTINENSIS ANNO DOMINI MDCLXXXI.⁴⁹ Podobe na gornji polovici polja: sv. Boštjan, nerazločen doprsni relief z nečitljivim napisom, sv. Mohor, sv. Fortunat, križ, sv. Marjeta in Rožnovenska Mati Božja ter okrogla medaljona sv. Jurija in Jezusovega vstajenja.⁵⁰
- Bloke, Ravnik: 1691, ok. 200 kg, 72,5 cm. Gašper Franchi Utinensis »Videmski«. Napis: OPVS CASPARI FRANCHI VTINENSIS ANNO DOMINI MDCLXXXI. SANCTA TRINITAS VNVS DEVS MISERERE NOBIS.⁵¹ Podobi: Rožnovenska Mati Božja in Križani.⁵²
- Sv. Trojica nad Cerknico: 1691, ok. 335 kg, 80 cm, h^1 . Gašper Franchi Utinensis »Videmski«. Napis: OPVS CASPARI FRANCHI VTINENSIS ANNO DOMINI MDCLXXXI. SANCTA TRINITAS VNVS DEVS MISERERE NOBIS. SVB VALENTINO MILAVIZ, PAROCHO.⁵³ Podobe: vstajenje, sv. Jurij, Marija z Detetom in Križani.⁵⁴
- Škofja Loka, Sv. Barbara: 1692, 212 kg, 72 cm. Mojstrski napis na vratu: OPVS CASPARI FRANCHI ANNO DOMINI MCXCXXXII.⁵⁵ Napis

⁴⁶ Sv. Lenart, prosi za nas. 1687.

⁴⁷ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Loka, Ž Črni vrh; NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Črni vrh; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 21. 5. 2008.

⁴⁸ Sv. Mohor in Fortunat, prosita za nas.

⁴⁹ Delo Gašperja Franchija Videmskega leta Gospodovega 1691.

⁵⁰ Do leta 1916 je cerkev imela tudi Franchijev zvon iz leta 1690. NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Ljubljana okolica, Ž Polhov Gradec; NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Polhov Gradec; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 7. 6. 2007.

⁵¹ Delo Gašperja Franchija Videmskega leta Gospodovega 1691. Sv. Trojica en Bog, usmili se nas.

⁵² NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Cerknica, Ž Bloke.

⁵³ Delo Gašperja Franchija Videmskega leta Gospodovega 1691. Sv. Trojica en Bog, usmili se nas. Za časa župnika Valentina Milavca.

⁵⁴ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Cerknica, Ž Sv. Trojica; NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Sv. Trojica.

⁵⁵ Delo Gašperja Franchija leta Gospodovega 1692.

na polju: SANCTA BARBARA, ORA PRO NOBIS.⁵⁶ Podobe: Mati Božja z Detetom, sv. Barbara, križanjska skupina in angel.⁵⁷

- Preserje, Planinica: 1695, 90 kg, 55 cm. PV=0,7272. Na vratu ima v napisnem traku napis: ANNO DOMINI 1695.⁵⁸ Nad napisom ima pod klobukom pas stiliziranega okrasja. Podobe: Kristus Odrešenik sveta (Salvator mundi), sv. Terezija Velika, sv. Jurij in Mati Božja.⁵⁹ (Pripisan Gašperju Franchiju.)
- Vinica, Nova Lipa: 1695, ok. 128 kg, 62 cm.⁶⁰ Na vratu ima v napisnem traku napis: ANNO DOMINI 1695. GLORIA IN EXCELSIS DEO.⁶¹ (Pripisan Gašperju Franchiju.)
- Škofja Loka, pokopališče: 1696, ok. 65 kg, 47,5 cm. Zvon leta 1915 ni bil vpisan v seznam in je verjetno služil kot navček v župnijski cerkvi.⁶² (Ubit, pripisan Gašperju Franchiju.)
- Primskovo pri Litiji: 1697, ok. 900 kg, 116,5 cm, e¹. Napis na vratu v prvi vrsti: FVGITE PARTES ADVERSÆ VICIT ENIM LEO DE TRIBV IVDA RADIX DAVID ALLELVIA. Mojstrski napis na vratu v drugi vrsti: OPVS CASPARI FRANCHI LABACENSIS ANNO DOMINI 1697.⁶³ Predstojniški napis pod vitičastim frisom: SVB RE.^{MO} ET ILL.^{MO} D.^{NO} D.^{NO} ANTONIO A. GALLENGFELS ABBATE SIT.^{SI} ARCH.^{NO} R.^{DO} P. ANDREA MANDEL PRO.^{SO} SIT. TEMP. PARO. AD: S. VI-TVM FVSA EST.⁶⁴ Poleg napisa je emblem, ki ga obdaja listnati venec, v katerem sta grba stiške opatije in gospodov Gallenfelsov, nad njima sta mitra in opatova palica. Nesorazmerno majhne so podobe na spodnjem delu polja: Mati Božja z Detetom, sv. Rok, križanjska skupina in sv. Jakob.⁶⁵

⁵⁶ Sv. Barbara, prosi za nas.

⁵⁷ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Loka, Ž Škofja Loka; NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Škofja Loka; NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Škofja Loka.

⁵⁸ Leta Gospodovega 1695.

⁵⁹ V zvoniku je zvon visel do uničenja cerkve 16. julija 1942. Žal je že vrsto desetletij ubit. Ob zadnji prenovi cerkve so ga shranili v cerkvi. NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Preserje; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 16. 7. 2010.

⁶⁰ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Semič, Ž Vinica.

⁶¹ Leta Gospodovega 1695. Slava Bogu na višavah.

⁶² NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Škofja Loka; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 2, 2002.

⁶³ Delo Gašperja Franchija Ljubljanskega leta Gospodovega 1697.

⁶⁴ Ulit je bil za časa prečastitega in presvetlega gospoda gospoda Antona pl. Gallenfelsa stiškega opata in arhidiakona, častitega patra Andreja Mandlja stiškega profesa takratnega župnika pri sv. Vidu (v Šentvidu).

⁶⁵ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Litija, Ž Primskovo pri Litiji; A. Gnirs, *Alte und neue Kirchenglocken II*, Karlsbad und Leipzig 1924, str. 48.

- Trebnje, Vina Gorica: 1700, ok. 115 kg, 57,5 cm. Napis: ANNO DOMINI 1700.⁶⁶ Podobe: Sv. Trojica krona Marijo, sv. Martin, Mati Božja z Detetom in sv. Florijan.⁶⁷ (Pripisan Gašperju Franchiju.)
- Tomišelj, Št. Janž: 1701, 56 kg, 48 cm. Mojstrski napis: OPVS CASPARI FRANCHI LABACENSIS 1701.⁶⁸ Štiri težko razpoznavne podobe.⁶⁹
- Črnomelj, Stražni Vrh: 1702, ok. 38 kg, 38 cm. Napis: SPIRITVS DEVS MISERERE NOBIS.⁷⁰ Podobe: križ, sv. Nikolaj in Mati Božja z Detetom.⁷¹
- Trebnje: 1703, ok. 600 kg, 104 cm, fis¹. Napis: FVGITE PARTES ADVERSÆ, VICIT ENIM LEO DE TRIBV IVDA, RADIX DAVID, ALLELVIA. ADM. R. P. FERDINANDVS PAIZHOFF P. T. PAROCHVS FIERI CVRAVIT TREFFINIENSIS.⁷² Mojstrski napis na krilu: OPVS CASPARI FRANCHI ANNO 1703.⁷³ Podobe: sv. Nikolaj, sv. Ožbolt, monštranca z Najsvetejšim, grb z mitro in palico ter nerazločen relief svetnika, morda sv. Ožbolta.⁷⁴
- Kočevske Poljane, Mali Rigelj: 1703, 475 kg, 40 cm, h². PV=0,90 R=12,12. Napis: SANCTA MARIA ORA PRO NOBIS. ANNO 1703.⁷⁵ Podobi: Križani in Mati Božja. Zvon v popisu leta 1916 ni bil evidentiran in je morda prišel od drugod.⁷⁶ (Zavarjen.)
- Uršlja gora: 1705, 1708 kg, 142,6 cm, d¹⁻⁵. PV=0,7363 R=12,5 K=589. Podoba sv. Uršule z devicami, pod njo napis: VRSVLA CVM TOTO VIRGINEO TVO EXERCITV O·P·N·.⁷⁷

⁶⁶ Leta Gospodovega 1700.

⁶⁷ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Trebnje, Ž Trebnje; NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Trebnje.

⁶⁸ Delo Gašperja Franchija Ljubljanskega 1701.

⁶⁹ NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Tomišelj.

⁷⁰ Bog [Sveti] Duh, usmili se nas.

⁷¹ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Semič, Ž Črnomelj; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Črnomelj.

⁷² Bežite zlovesče sile, zmagal je namreč lev iz rodu Judovega, korenina David, Aleluja. Dal oskrbeti prečastiti oče Ferdinand Paizhoff, takratni trebanjski župnik.

⁷³ Delo Gašperja Franchija leta 1703.

⁷⁴ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Trebnje, Ž Trebnje; NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Trebnje.

⁷⁵ Sv. Marija, prosi za nas. Leta 1703.

⁷⁶ Leta 2002 je zvonček visel v zvoniku ž. c. v Kočevskih Poljanah. NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Poljanica; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 3, 2002; Mitja Ferenc in Gojko Zupan, *Cerkve na Kočevskem nekoč in danes II*, Ljubljana 2006, str. 180.

⁷⁷ Sv. Uršula z vso svojo deviško vojsko, prosi za nas.

Slika 6: Podoba sv. Uršule in okrasje z napisi na velikem zvonu na Uršlji gori (foto: Matjaž Ambrožič)

Podoba sv. Križa, obdanega s trnjevo krono in žarki, pod njim kronogramski napis: HOSTEM CRVCE DETERREO.⁷⁸ Podobi Brezmadežne in Jezusovega krsta nimata napisov. Napis v napisnem traku med festoni in venci z girlandami na vratu: PER SIGNVM CRVCIS DE INIMICIS NOSTRIS LIBERA NOS DEVS NOSTER.⁷⁹ Mojstrski napis v napisnem traku na krilu: OPVS CASPARI FRANCHI LABACENSIS ANNO DOMINI 1705.⁸⁰ Napis razodeva, da je zvonar zvon ulil na licu mesta. S prepletom (kitami) okrašene nesimetrično razporejene kornine 1 : 2 : 2 : 1 imajo vmesni lok. Izvirni so: jarm, obesilne vezi, okovje jarma in kembelj.⁸¹

⁷⁸ Sovražnika odvrnem s križem.

⁷⁹ Po znamenju križa reši nas naših sovražnikov naš Bog.

⁸⁰ Delo Gašperja Franchija Ljubljanskega leta Gospodovega 1705.

⁸¹ Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 24. 10. 2012.

Slika 7: Podoba sv. Križa in okrasje z napisi na velikem zvonu na Uršlji gori (foto: Matjaž Ambrožič)

- Uršlja gora: 1705, 985 kg, 118,7 cm, f¹⁺⁵. PV=0,7540 R=12,8 K=589. Podoba sv. Lovrenca ima spodaj napis: S·L·O·P·N.,⁸² podoba sv. Jakoba st.: S·I·O·P·N.,⁸³ podoba sv. Jerneja pa: S·B·O·P·N..⁸⁴ Podoba Brezmadežne ima spodaj kronogramski napis: NIADÆ [sic!; pravilno: IN ADÆ] ORIGINE MARIA NON PECCASTI.⁸⁵ Napis v napisnem traku med festoni in venci z girlandami na vratu je nadaljevanje napisa pod podobo Brezmadežne: ORA PRONOBIS [sic!] PATREM CIVIS FILIVM PEPERISTI.⁸⁶ Napis v napisnem traku na krilu: OPVS CASPARI FRANCHI LABACENSIS ANNO DOMINI 1705.⁸⁷ Napis razodeva,

⁸² Sv. Lovrenc, prosi za nas.

⁸³ Sv. Jakob, prosi za nas.

⁸⁴ Sv. Jernej, prosi za nas.

⁸⁵ V izvirnem grehu Marija nisi grešila.

⁸⁶ Prosi za nas Očeta, čigar Sina si porodila.

⁸⁷ Delo Gašperja Franchija Ljubljanskega leta Gospodovega 1705.

da je zvonar zvon ulil na licu mesta. Z obrazi okrašene nesimetrično razporejene korenine 1 : 2 : 2 : 1 imajo vmesni lok. Izvirni so: jarem, obesilne vezi, okovje jarma in kembelj.⁸⁸

- Gomilsko: 1705, mali. Napis na vratu: STEPHANVS PLENVS GRATIÆ ET FORTITVDINE PROTEGET NOS A GRANDI ET FVLGINE!⁸⁹ Mojrski napis na boku: OPVS CASPARI FRANCHI ANNO DOMINI 1705.⁹⁰ Napis na krilu: ECCE CRVCEM DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI NAZARENI, FVGITE PARTES ADVERSÆ.⁹¹ Podobe: sv. Vid, sv. Štefan, križanjska skupina in sv. Mihael. Nesimetrično razporejene korenine 1 : 2 : 2 : 1 imajo vmesno uho.⁹²
- Ig, Iška: 1705, ok. 202 kg, 71 cm, des²⁺⁶. Podobe: sv. Klemen, sv. Primož in Mati Božja.⁹³
- Goče: 1706, 146 cm, d¹. Napis na vratu: SACRATA [diadem] VOCE, MEA, AD, DOMINVM, CLAMAVI, VOCE, MEA, AD, DOMINVM, DEPRICATVS, SVM, DEO, ET, PÆ, DEI, PARÆ, ET TIBI, SANCTE ANDREA.⁹⁴ Napisa pod podobo sv. Andreja: ST. ANDREA ORA PRO NOBIS.⁹⁵ Napis pod podobo Matere Božje: SANCTA MARIA MATER DEI MEDIATRIX NOSTRA ORA PRO NOBIS.⁹⁶ Napis na polju: PAVLVVS IAMSIGH•STEPHANVS DOLENZ, SINDICI.⁹⁷ Mojrski in predstojniški napis na krilu: CASPARVS, FRANCHI, ME FVDIT. GOZA, ANNO, 1706. A FVLGVRE, ET, TEMPESTATE, LIBERA, NOS, DOMINE. EXISTENTE, R^ECTORE, PER, ILVSTRO, ADM-REVERENDO, DNO, ION, FRIDERICO, SCHBEIGER, A. LERCHENFELT, S. S. TIOLOGIÆ DOCTORE ET PAROCHO VIPACI.⁹⁸ Podobe: sv. Andrej, Mati Božja, sv. Peter, sv. Urh in Rožnovenska Mati Božja.⁹⁹
- Ljubljana – Sv. Nikolaj: 1706, 3584 kg [izračunana teža 3420 kg], 180 cm, b⁰⁻⁶ [ais⁰⁻⁶]. PV=0,7277 R=12,413 K=586. Mol-velikoseptimni zvon

⁸⁸ Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 24. 10. 2012.

⁸⁹ Štefan poln milosti in s pogumom nas brani pred točo in strelo!

⁹⁰ Delo Gašperja Franchija leta Gospodovega 1705.

⁹¹ Glejte, Križ Gospoda našega Jezusa Kristusa Nazarečana, bežite zlovesče sile.

⁹² Urška Kerbavec, *Ohranjeni zvonovi na Celjskem od 14. do 19. stoletja* (diplomsko delo), Ljubljana 2005, Priloga, str. 59 (dalje: Kerbavec, *Ohranjeni zvonovi na Celjskem*); Nadškofijski arhiv Maribor (NŠAM), Škofijska pisarna, šk. D IV, Braslovče, Gomilsko.

⁹³ NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Ig; Roman Smole, Klenkanje in zvonovi na Ižanskem, v: *Župnija sv. Martina na Igu. Ob 300-letnici župnijske cerkve*, (ur. M. Hostnik in M. Zupančič), Ig 2011, str. 448.

⁹⁴ S svojim posvečenim glasom sem klical h Gospodu, s svojim glasom h Gospodu, in sem bil uslišan. Bogu in pobožni Božji Porodnici in tebi sv. Andrej.

⁹⁵ Sv. Andrej, prosí za nas.

⁹⁶ Sv. Marija Mati Božja naša Srednica, prosí za nas.

⁹⁷ Pavel Jamšek, Štefan Dolenc, ključarja.

⁹⁸ Gašper Franchi me je ulil na Gočah leta 1706. Strele in nevihte, reši nas o Gospod. Ko je bil ravnatelj (cerkve) presvetli prečastiti gospod Janez Friderik Schweiger pl. Lerchenfelt, sv. teologije doktor in vipavski župnik.

⁹⁹ NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Goče; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Goče.

s četrť tona zviřanima primo in malo terco je posvećen sv. Modrosti. Na klobuku je ob robu odtisnjenih 10 rastlinskih listov. Osrednji del klobuka je trikrat stopnićasto stopnjevan do okrogle plořće, na kateri so nesimetrićno razporejene korenine z vmesnim lokom v razmerju 1 : 2 : 2 : 1. Na vratu je venec vitic in majhnih listov, pod njim pa je v napisnem traku, ki ga zgoraj in spodaj tvorijo po tri ćrte, napis: IPSA EGO SVM SOPHLÆ CAMPANA DICATA TONANTIS, AVSPICIO PETRI SELECTO, FVSA METALLO, CVIVS GRATA CANAM NOMEN NOCTESQVE DIESQVE TVM POPVLI QVÆRAM PRETIO-SAM IVSSA SALVTEM.¹⁰⁰ Nato je okrog pod napisom zopet venec rastlinskih okraskov in kit. Na sredi zvona so tri svetniřke podobe: sv. Nikolaj, sv. Jořef z Detetom in angeli, ki drřijo trikotno tablo s hebrejskim napisom JAHVE v řarkih. Nad to podobo sta besedi: DOMINVS SAPIENTIA, pod njo pa: FVNDAVIT TERRAM.¹⁰¹ Pod temi besedami je kronogramski napis: SOPHLÆ VENERANDÆ CAMPANA SACRA.¹⁰² Nato si sledijo ostale řtiri podobe: angel in verne duře, sv. Peter, sv. Janez Krstnik in Marijino Kronanje. Slednja ima zgoraj levo in desno uliti besedi: INITIVM SAPIENTLÆ, pod podobo pa: TIMOR DOMINI.¹⁰³ Codellijev grb je ulit na udarnem obroću nad besedo CODELI iz spodnjega napisa. Na krilu se v napisnem traku, obrobljenem s po dvema ćrtama, vije predstojniřki in donatorski napis: ANNO DOMINI MDCCVI SEDENTE IN CATHEDRA PETRI CLEMENTE XI. REGNANTE IOSEPHO I. ROM: IMP: GVBERNANTE SANCTAM ECCLESIAM LABAC: FERDINANDO S♦R♦I♦P♦ COM: A KYENBVRG MVNIFICA EX MANV ILLVS.^{M1} D. PETRI ANTONY CODELI DE FANNEFELD PROVINC: CARNIO: ET CARIN: FVSA EST HÆC CAMPANA.¹⁰⁴ Mojstrski napis na udarnem obroću nad prej navedenimi besedami REGNANTE IOSEPHO I. ROM: IMP: GVBERNANTE se glasi: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT LABACI.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Jaz sam sem doneć zvon posvećen Modrosti, izbran pod Petrovim vodstvom, ulit iz kovine, katere ime hvaležno prepevam ponoći in podnevi, da ljudstvu pridobim dragoceno odreřenje po hvaleřnih naroćilih.

¹⁰¹ Gospod je z Modrostjo utrdil zemljo.

¹⁰² Sveti zvon ćastitljive Modrosti.

¹⁰³ Zaćetek modrosti (je) strah Gospodov.

¹⁰⁴ Leta Gospodovega 1706, ko je sedel na Petrovem prestolu Klemen XI., ko je vladal Jořef I. rimski cesar, ko je vodil sveto ljubljansko Cerkev Ferdinand knez svetega rimskega cesarstva grof pl. Kienburg, je bil ulit ta zvon po dareřljivosti iz roke presvetlega gospoda Petra Antona Codellija pl. Fannenfelda deřel Kranjske in Korořke.

¹⁰⁵ Gařper Franchi me je ulil v Ljubljani.

- Zvon ima izvirno obesilno okovje, vezi in hrastov jarem, poleg zvona pa je ohranjen tudi izviren kovan ploščat lopatičast kembelj z ornamentiranim okrasjem.¹⁰⁶

Slika 8: Zgornje polje Codellijevega zvona s podobama, okrasjem, napisi, krono, jarmom in obesilnimi vezmi (foto: Matjaž Ambrožič)

- Trata – Gorenja vas, Gorenja Dobrava: 1706, ok. 195 kg, 72 cm, cis². Napis: SANCTVS DEVS SANCTVS FORTIS ET IMMORTALIS.¹⁰⁷ Podobe: Marijino kronanje, sv. Jožef in sv. Anton Padovanski.¹⁰⁸
- Sora, Dol: 1707, 196 kg, 67 cm, d². Napis na vratu: SPIRITVS SANCTE DEVS MISERERE NOBIS ANNO 1707.¹⁰⁹ Podobi: sv. Nikolaj in Marija Kraljica.¹¹⁰
- Zaplana: 1707 [1702], 476 kg, 93 cm, gis¹. Napis na vratu: FVGITE PARTES ADVERSÆ VICIT ENIM LEO DE TRIBV IVDA RADIX DAVID ALLELVIA.¹¹¹ Mojstrski napis na krilu: OPVS CASPARI FRANCHI LABACENSIS ANNO DOMINI 1707 [1702].¹¹² Podobe: Mati Božja z Detetom, Jezusov krst, sv. Florijan in sv. Urban. Pod podobo sv.

¹⁰⁶ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Ljubljana mesto, Ž Ljubljana – sv. Nikolaj; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Ljubljana – sv. Nikolaj; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 1, 1996.

¹⁰⁷ Sveti Bog, sveti Močni in Nesmrtni.

¹⁰⁸ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Loka, Ž Trata; NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Trata.

¹⁰⁹ Bog Sveti Duh, usmili se nas. Leta 1707.

¹¹⁰ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Ljubljana okolica, Ž Sora; NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Sora.

¹¹¹ Bežite zlovesče sile, zmagal je namreč lev iz Judovega rodu, korenina Davidova, Aleluja.

¹¹² Delo Gašperja Franchija Ljubljanskega. Leta Gospodovega 1707.

Florijana je nekakšen grb (diadem s križem in mečem, nad njim orel). Dva venca okraskov na vratu.¹¹³

- Hotič, Vernek: 1707, 450 kg, 94 cm, as¹. Napis: AD HONOREM STI. FLORIANI ET SSVM. SEBASTIANI ET FABIANI. TEMPORE ADM. RDI. DNI. ANDR. CALLERCY PAR. WATSCHENSI. ECCE CRVCEM DOMINI FVGITE PARTES ADVERSÆ. Mojstrski napis: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT ANNO 1707.¹¹⁴ Podobe: Križani, sv. Florijan, sv. Boštjan in Žalostna Mati Božja.¹¹⁵
- Primskovo pri Litiji, Mišji Dol: 1707, ok. 475 kg, 93 cm, as¹.¹¹⁶
- Kranj – Šmartin, Stražišče: 1709, 857 kg, 113 cm, f¹⁺⁴. PV=0,7920 R=13,33 K=594. Mol-velikoseptimni zvon s tri četrt poltona znižano primo. Podobe: Presv. Trojica, Marija Kraljica, sv. Jurij in sv. Martin. Napis med okrasjem na vratu: AD HONOREM B. M. V. AC S. MARTINI, ECCLESİE PATRONI, MAGISTER GEORGIVS ROSSA, PAROCHVS LOCI ET PROTONOTARIVS APOSTOLICVS FIERI FECIT ANNO 1709.¹¹⁷ Zvon je prvotno pel še v zvoniku stare župnijske cerkve pri savskem mostu. Napravil ga je šmartinski župnik Jurij Rossa (1697–1712).¹¹⁸
- Šoštanj, Skorno: 1709, ok. 253 kg, 75 cm. PV 0,80. Napis na vratu: ECCE CRVCEM DNI FVGITE PARTES ADVERSÆ VICIT + LEO DE TRIBV IVDA RADIX DAVID ALLELVIA. Mojstrski napis na boku: CASPAR FRANCHI ME FVDIT ANNO 1709.¹¹⁹ Podobe: Križani z angeloma, sv. Urh, Marija Kraljica z Detetom v sončnih žarkih, sv. Anton Pušč. Stopničast klobuk ima 7 stopnic v obliki koncentričnih krogov. Krona z vmesnim lokom ima nesimetrično razporejene neokrašene korenine v razmerju 1 : 2 : 2 : 1.¹²⁰
- Nevlje: 1710, 260 kg, 78 cm, c². Napis: ECCE + DOMINI – FVGITE PARTES ADVERSÆ. Mojstrski napis: CASPARI FRANCHI ME

¹¹³ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Vrhnika, Ž Zaplana; NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Zaplana.

¹¹⁴ V čast sv. Florijanu in sv. Sebastijanu ter Fabijanu. Za časa prečastitega gospoda Andreja Callercija vaškega župnika (iz Vač). Glejte, Križ Gospoda, bežite zlovesče sile. Gašper Franchi me je ulil leta 1707.

¹¹⁵ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Šmartno pri Litiji, Ž Hotič; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Hotič.

¹¹⁶ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Litija, Ž Primskovo pri Litiji.

¹¹⁷ V čast Blaženi Devici Mariji in sv. Martinu, zavetniku cerkve, me je dal napraviti leta 1709 magister Jurij Rossa, krajevni župnik in apostolski protonotar.

¹¹⁸ NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Šmartin pri Kranju; J. Lavtižar, *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, str. 145; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 2, 2. 1. 2001.

¹¹⁹ Glejte, Križ Gospoda, bežite zlovesče sile, zmagal je lev iz Judovega rodu, korenina Davidova, Aleluja. Gašper Franchi me je ulil leta 1709.

¹²⁰ Kerbavec, *Ohranjeni zvonovi na Celjskem*, Priloga, str. 60.

FVDIT ANNO 1710.¹²¹ Podobe: Križani, Marija Pomočnica kristjanov, Sv. Jurij in sv. Štefan. Na vratu je zvon okrašen z visečimi grozdi in visečimi cvetličnimi šopki.¹²²

- Kropa: 1710, ok. 340 kg, 81 cm, h¹. Napis na vratu: SANCTVS DEVS, SANCTVS FORTIS, SANCTVS IMMORTALIS MISERERE NOBIS. Mojstrski napis: CASPAR FRANCHI ME FVDIT ANNO 1710.¹²³ Podobe: Sv. Trojica krona Marijo, Žalostna Mati Božja in sv. Lenart.¹²⁴
- Dol, Beričevo: 1713, ok. 282 kg, 81 cm, h¹⁺⁶. PV=0,7160. Podobe: Križani, sv. Jurij, Marija Kraljica z Jezuščkom, obdana s sijem. Napis v napisnem traku na vratu: PER SIGNVM CRVCIS LIBERA NOS DEVS A MALO.¹²⁵ Mojstrski napis na krilu: FVGITE PARTES ADVERSÆ VICIT ENIM LEO DE TRIBV IVDA RADIX DAVID ALLELVIA. OPVS CAS. FRANCHI 1713.¹²⁶ Okrasje: festoni in stilizirane maske. Klobuk ima na svojem vrhu 7 stopničasto razporejenih kanelur. Krona z nesimetrično razporejenimi koreninami v razmerju 1 : 2 : 2 : 1 in z vmesnim lokom. Korenine niso okrašene.¹²⁷

Slika 9: Kaneliran stopničast klobuk in krona zvona v Beričevem pri Dolu iz leta 1713 (foto: Matjaž Ambrožič)

¹²¹ Glejte, Križ Gospoda, bežite zlovešče sile. Gašper Franchi me je ulil leta 1710.

¹²² NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Kamnik, Ž Nevlje; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Nevlje.

¹²³ Sveti Bog, sveti Močni, sveti Nesmrtni, usmili se nas. Gašper Franchi me je ulil leta 1710.

¹²⁴ NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Kropa; Josip Lavtižar, *Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolice*, Ljubljana 1897, str. 92 (dalje: Lavtižar, *Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolice*).

¹²⁵ Bog, po znamenju križa nas reši zla.

¹²⁶ Bežite zlovešče sile, zmagal je namreč lev iz Judovega rodu, korenina Davidova, Aleluja. Delo Gašperja Franchija 1713.

¹²⁷ NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Dol; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 14. 11. 2011.

- Šentvid pri Stični, Sv. Rok: 1716, 308 kg, 81,5 cm, $h^{1\pm 0}$. $PV=0,7239$ $R=12,73$ $K=568,68$. Mol-veliko-septimni zvon. Napis na vratu: + ECCE CRVCEM DOMINI FVGITE PARTES ADVERSÆ. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT ANNO 1716.¹²⁸ Podobe: sv. Florijan, Mati Božja z Jezuščkom v žarkih, sv. Rok in križanjska skupina.¹²⁹
- Krašnja: 1717, 336 kg, 89 cm, a^1 . Napis na vratu: AD DOMINVM CLAMAVI ET EXAUDIVIT ME VOCE MEA. Mojstrski in predstojniški napis na krilu: OPVS CASPARI FRANCHI LABACENSIS ANNO DOMINI 1717. A. R. D IO[ANN]ES CASPARVS DERTSCHAR PAROCHVS IN KRAKEN.¹³⁰ Podobe niso navedene.¹³¹
- Planina pri Rakeku, Planinska gora: 1717, 440 kg, 94 cm, as^1 . Napis na vratu: SANCTVS DEVS, SANCTVS FORTIS, SANCTVS IMMORTALIS, MISERERE NOBIS. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT ANNO 1717.¹³² Podoba: angel in Mati Božja – Gospodovo Oznanjenje.¹³³
- Črnomelj, Dobliče: 1718, 70 kg, 49 cm. Podoba: sv. Jurij in Mati Božja.¹³⁴
- Dobrnič: 1718, 400 kg, 90 cm, a^1 . Napis na vratu: + ECCE CRVCEM DOMINI FVGITE PARTES ADVERSÆ. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT ANNO 1718.¹³⁵ Podobe niso navedene.¹³⁶
- Bled, Blejski otok: 1719, 857 kg, 116 cm, f^{+2} . $PV=0,72$ $R=13,18$ $K=549$. Napis na vratu: + SANCTVS DEVS SANCTVS FORTIS SANCTVS ET IMMORTALIS MISERERE NOBIS.¹³⁷ Dvovrstični napis pod podobo Brezmadežne v sončnih žarkih in oblakih: S: MARIA VIRGO ET MATER DEI ORA PRO NOBIS.¹³⁸ Napis okoli grba briksenskega škofa: ♦ REGNANTE ♦ PRINCIPE ♦ BRIXINENSE ♦.¹³⁹ Mojstrski napis na

¹²⁸ Glejte, Križ Gospoda, bežite zlovesče sile. Gašper Franchi me je ulil leta 1716.

¹²⁹ Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 19. 5. 2007.

¹³⁰ Klial sem h Gospodu in je uslišal moj glas. Delo Gašperja Franchija Ljubljanskega leta Gospodovega 1717. Prečastiti gospod Janez Gašper Derčar, župnik v Krašnji.

¹³¹ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Moravče, Ž Krašnja.

¹³² Sveti Bog, sveti Močni, sveti Nesmrtni, usmili se nas. Gašper Franchi me je ulil leta 1717.

¹³³ NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Planina pri Rakeku; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Planina pri Rakeku.

¹³⁴ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Semič, Ž Črnomelj; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Črnomelj.

¹³⁵ Glejte, Križ Gospoda, bežite zlovesče sile. Gašper Franchi me je ulil leta 1718.

¹³⁶ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Žužemberk, Ž Dobrnič.

¹³⁷ Sveti Bog, sveti Močni, sveti in Nesmrtni, usmili se nas.

¹³⁸ Sv. Marija Devica in Mati, prosí za nas.

¹³⁹ Ko je vladal briksenski knez.

- krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT LABACI A : 1719.¹⁴⁰ Podobe: Brezmadežna, sv. Mihael, sv. Ana Samotretja in grb briksenskega škofa Kasparja Ignaza von Künigla (1702–1747). Rahlo ukrivljen klobuk je pod ploščo krone dvakrat stopničasto stopnjevan. Krona z nesimetrično razporejenimi koreninami v razmerju 1 : 2 : 2 : 1 ima vmesni lok. Korenine niso okrašene. Jarem in kembelj sta izvirna.
- Bled, Blejski otok: 1719, 571 kg, 101,5 cm, g¹⁻². PV=0,72 R=13,18 K=546. Napis na vratu: + A FVLGVRE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE.¹⁴¹ Napis okoli grba briksenskega škofa: ♦ REGNANTE ♦ PRINCIPE ♦ BRIXINENSE ♦.¹⁴² Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT LABACI A : 1719.¹⁴³ Podobe: Križani, Brezmadežna, sv. Marija Magdalena, sv. škof s sulico in peharjem in grb briksenskega škofa Kasparja Ignaza von Künigla (1702–1747). Rahlo ukrivljen klobuk je pod ploščo krone dvakrat stopničasto stopnjevan. Krona z nesimetrično razporejenimi koreninami v razmerju 1 : 2 : 2 : 1 ima vmesni lok. Korenine niso okrašene. Jarem in kembelj sta izvirna.¹⁴⁴
 - Poljane, Gabrška gora: 1719, 308 kg, 82 cm, h¹. PV 0,7439. Napis na vratu: + ECCE CRVCEM DOMINI! FVGITE PARTES ADVERSÆ. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI FVDIT ANNO 1719.¹⁴⁵ Podobe: sv. Barbara, sv. Katarina, sv. Marjeta in sv. Lucija.¹⁴⁶
 - Šentjurij – Podkum: 1719, 420 kg, 90,5 cm, a¹. Napis na vratu: + FVSA SVM IN HONOREM SANCTÆ AGNETIS. ECCE CRVCEM DOMINI + FVGITE PARTES ADVERSÆ. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI FVDIT ANNO 1719.¹⁴⁷ Podobe: Križani, Marija Pomagaj in sv. Anton Padovanski.¹⁴⁸ Glede na napis je zvon nekdanj prepeval pri sv. Neži na Kumu.

¹⁴⁰ Gašper Franchi me je ulil v Ljubljani leta 1719.

¹⁴¹ Strele in nevihte, reši nas o Gospod.

¹⁴² Ko je vladal briksenski knez.

¹⁴³ Gašper Franchi me je ulil v Ljubljani leta 1719.

¹⁴⁴ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Radovljica, Ž Bled; Lavtižar, *Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolice*, str. 68.

¹⁴⁵ Glejte, Križ Gospoda, bežite zlovesče sile. Gašper Franchi me je ulil leta 1719.

¹⁴⁶ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Loka, Ž Poljane nad Škofjo Loko; NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Poljane nad Škofjo Loko; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Poljane nad Škofjo Loko.

¹⁴⁷ Ulit sem v čast sv. Neže. Glejte, Križ Gospoda, bežite zlovesče sile. Gašper Franchi ulil leta 1719.

¹⁴⁸ NŠAL, Spisi V, NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Šmartno pri Litiji, Ž Sv. Jurij pod Kumom; NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Št. Jurij pod Kumom.

- Kopanj, Velika Ilova Gora: 1719, 87 kg, 52 cm, fis³. Napis: SPIRITVS SANCTE DEVS MISERERE NOBIS 1719.¹⁴⁹ Podobe: Križani, Marija z Detetom in sv. Ožbolt.¹⁵⁰ (Pripisan Gašperju Franchiju.)
- Nazarje, Dobrovlje: 1719, ok. 169 kg, 66,5 cm. PV 0,77. Napis na vratu: SANCTE VRBANE ORA PRO NOBIS. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT LABACI ANNO 1719.¹⁵¹ Podobe: sv. Urban, sv. Florijan, Križani in Žalostna Mati Božja. Krona z nesimetrično razporejenimi koreninami v razmerju 1 : 2 : 2 : 1 z vmesnim lokom. Na koreninah so upodobljeni cvetovi z listjem. Ohranjen je izvirni jarem z okovjem.¹⁵²
- Ljubljana – Marijino oznanjenje: 1720,¹⁵³ 1064 kg, 129,5 cm, d¹⁻³. Mol-velikoseptimni zvon s četr tona zvišano primo. Mojstrski in donatorski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT ET MEAM TOTAM MINISTRAVIT ET EX DEVO[TIO]NE B. M. V. ANNUNT. DONAVIT A[NNO]O. MDCCXX.¹⁵⁴ Napis na boku: PRO TVNC PRIORE LABACENSI REVERENDO PATRE FRATRE STEFANO SALVADOR FLVMINENSI.¹⁵⁵ Napis na vratu: ECCE CRUCEM DOMINI FVGITE PARTES ADVERSÆ VICIT ENIM LEO DE TRIBV IVDA RADIX DAVID ALLELVIA.¹⁵⁶ Podobe na polju: Marijino Oznanjenje z napisom: AVE GRATIA PLENA. ECCE ANC. DNI. FIAT MIHI ET,¹⁵⁷ sv. Avguštin, sv. Trojica krona Marijo z napisom: S. TRINI: VNVS DEVS MISE: NOBIS¹⁵⁸ in sv. Jožef. Na vratu je okrasje, ki ga sestavlja baročni fris.¹⁵⁹
- Bloke, Fara: 1720, ok. 290 kg, 78 cm, h¹. Napis: S. ELIAS ET DONATVS ORATE PRO NOBIS ANNO DOMINI 1720.¹⁶⁰ Podobe niso navedene.¹⁶¹ (Ubit.)

¹⁴⁹ Bog Sveti Duh, usmili se nas. 1719.

¹⁵⁰ NŠAL, Spisi V, NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Šmarje, Ž Kopanj.

¹⁵¹ Sv. Urban, prosi za nas. Gašper Franchi me je ulil v Ljubljani leta 1719.

¹⁵² Kerbavec, *Ohranjeni zvonovi na Celjskem*, Priloga, str. 61.

¹⁵³ V zgornjih linah je pred leti visel Franchijev zvonček iz leta 1720, 53 kg, 47 cm, ki so ga frančiškani skupaj z zvonom Baltazarja Schneiderja iz leta 1765, 26 kg, 35 cm, poslali »v misijon«. Imel je napis: SANCTA TRINITAS VNVS DEVS MISERERE NOBIS. A : 1720 [Sv. Trojica en sam Bog, usmili se nas. Leta 1720.]. Podobi: Marijino Kronanje in sv. Mihael. NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Ljubljana – Marijino Oznanjenje; <https://www.youtube.com/watch?v=FVJzva8TxFM> (pridobljeno 17. 5. 2016).

¹⁵⁴ Gašper Franchi me je ulil in me vsega oskrbel in podaril po zaobljubi [v čast] Oznanjenja Blažene Device Marije.

¹⁵⁵ Za časa tedanjega ljubljanskega priorja častitega očeta brata Štefana Salvadorja Reškega.

¹⁵⁶ Glejte, Križ Gospoda, bežite zlovešče sile, zmagal je namreč lev iz rodu Judovega, korenina Davidova, Aleluja.

¹⁵⁷ Zdrava, milosti polna. Glejte, dekla Gospodova, zgodi se mi.

¹⁵⁸ Sveta Trojica en sam Bog, usmili se nas.

¹⁵⁹ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Ljubljana mesto, Ž Ljubljana – Marijino Oznanjenje; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Ljubljana – Marijino Oznanjenje; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 1, 1996.

¹⁶⁰ Sv. Elija in Donat, prosita za nas. Leta Gospodovega 1720.

¹⁶¹ NŠAL, Spisi V, NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Cerknica, Ž Bloke.

- Črneče: 1720. Napis: ECCE CRVCEM DOMINI FVGITE PARTES ADVERSÆ, VICIT LEO DE TRIBV IVDA, RADIX DAVID ALLELVIA, ANNO 1720.¹⁶²
- Smlednik, Valburga: 1720, 273,5 kg, 78 cm, h¹. Napis na vratu: ILLMVS. ET REVMVS. DNVS. DNVS. PETRVS IACOBVS BARO TESTAFERRATA, HVIVS VENERABILIS ECCLESIE PATRONVS ET COMMENDATOR COMMENDÆ S. PETRI CVRAVIT FIERI ANNO DNI. 1720. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT LABACI 1720.¹⁶³ Podobe: sv. Peter, križanjska skupina, sv. Jurij in sv. Florijan.¹⁶⁴ Zvon je bil ulit za župnijsko cerkev v Komendi, od koder je najprej prišel v Zapoge, nato pa v Valburgo.¹⁶⁵
- Hinje, Ratje: 1720, 337 kg, 85 cm, b¹⁺². PV=0,7411 R=13,5 K=549. Napis na vratu: ECCE CRVCEM DOMINI FVGITE PARTES ADVERSÆ. Napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT ANNO 1720.¹⁶⁶ Podobe: sv. Felicijan z levom, sv. Primož in sv. Jurij na konju z zmajem.¹⁶⁷
- Ljubljana – Marijino oznanjenje: 1721, 436 kg, 92,7 cm, a¹⁺⁶. Mol-velikoseptimni zvon s pol tona znižano primo. Napis na vratu v baročnem okrasju: + ECCE SIGNVM CRVCIS FVGITE PARTES ADVERSÆ, VICIT LEO DE TRIBV IVDA, RADIX DAVID ALLELVIA. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT LABACI ANNO 1721.¹⁶⁸ Podobe na sredi polja: Križani, Mati Božja, sv. Florijan in sv. Deodat.¹⁶⁹
- Škofja Loka, Breznica: 1722, 329 kg, 84 cm, b¹. Napis pod vratom: SANCTE LAVRENTI ORA PRO NOBIS. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT LABACI 1722.¹⁷⁰ Podobe: Brezmadežna, sv. Florijan, sv. Križ in sv. Lovrenc.¹⁷¹

¹⁶² Ostalih podatkov o zvonu ni.

¹⁶³ Presvetli in prečastiti gospod gospod Peter Jakob baron Testaferrata, patron te častitljive cerkve in komendator komende sv. Petra, me je dal oskrbeti leta Gospodovega 1720. Gašper Franchi me je ulil v Ljubljani 1720.

¹⁶⁴ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Kranj, Ž Smlednik; NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Smlednik.

¹⁶⁵ Lavtižar, *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, str. 207.

¹⁶⁶ Glejte, Križ Gospoda, bežite zlovesče sile. Gašper Franchi me je ulil leta 1720.

¹⁶⁷ NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Hinje; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 17. 6. 2007.

¹⁶⁸ Glejte, znamenje Križa, bežite zlovesče sile, zmagal je lev iz Judovega rodu, korenina Davidova, Aleluja. Gašper Franchi me je ulil v Ljubljani leta 1721.

¹⁶⁹ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Ljubljana mesto, Ž Ljubljana – Marijino Oznanjenje; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Ljubljana – Marijino Oznanjenje; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 1, 1996.

¹⁷⁰ Sv. Lovrenc, prosi za nas. Gašper Franchi me je ulil v Ljubljani 1722.

¹⁷¹ NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Škofja Loka; NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Škofja Loka.

- Štanga: 1722, ok. 450 kg, 95 cm, as¹. Napis na vratu: A FVLGVRE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT LABACI ANNO 1722.¹⁷² Podobe: sv. Anton Padovanski, sv. Florijan, obglavljenje sv. Janeza Krstnika in Brezmadežna.¹⁷³ (Ubit.)
- Tržišče, Pavla vas: 1722, 120 kg, 60 cm. Napis: SANCTE IOSEPH ORA PRO NOBIS.¹⁷⁴ Podoba: sv. Jožef.¹⁷⁵
- Ljubljana – Sv. Nikolaj, Križanke: 1725, 140 kg, (64) 67 cm, es². Mojstrski napis na vratu: OPVS CASPARI FRANCHI LABACENSIS ANNO DOMINI 1725.¹⁷⁶ Sredi polja so podobe: Marija Pomočnica kristjanov, redovni križ križnikov, sv. Jurij, sv. Janez Nepomuk in sv. Anton Padovanski. Zvon je zgoraj in spodaj okrašen s črtami.¹⁷⁷
- Šentjošt nad Horjulom, Smrečje: 1725, 480 kg, 95 cm, gis¹. Napis na vratu: A FVLGVRE ET TEMPESTATE, LIBERA NOS DOMINE. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT LABACI ANNO 1725.¹⁷⁸ Podobe na polju: sv. Trije kralji na trikotnem podstavku – tri enake figure v kraljevski opravi s krono in vladarskim žezlom v desni roki.¹⁷⁹ Na polju še upodobitve: Križani, Brezmadežna (Marija v žarkih, ki ji obdajajo celotno telo, kot apokaliptična žena) in sv. Vid. Na boku obroč iz petih črt. Zvon je do leta 1929 visel v zvoniku ž. c. sv. Treh kraljev.¹⁸⁰
- Poljane, Log: 1725, 570 kg, 100 cm, g¹. PV o,77. Napis na vratu: S: DEVS S: FORTIS S: ET IMMORTALIS, MISERERE NOBIS. Pod podobo sv. Volbenka: S: WOLFGANGE ORA PRO NOBIS. Mojstrski napis na krilu: CASP. FRANCHI FVDIT ANNO 1725.¹⁸¹ Podobe: križanjska skupina, sv. Jožef, sv. Volbenk in Marijino kronanje.¹⁸²

¹⁷² Strele in nevihte, reši nas o Gospod. Gašper Franchi me je ulil v Ljubljani leta 1722.

¹⁷³ NŠAL, Spisi V, NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Šmartno pri Litiji, Ž Štanga; NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Štanga.

¹⁷⁴ Sv. Jožef, prosi za nas.

¹⁷⁵ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Trebnje, Ž Tržišče.

¹⁷⁶ Delo Gašperja Franchija Ljubljanskega leta Gospodovega 1725.

¹⁷⁷ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Ljubljana mesto, Ž Ljubljana – sv. Nikolaj; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Ljubljana – sv. Nikolaj.

¹⁷⁸ Strele in nevihte, reši nas o Gospod. Gašper Franchi me je ulil v Ljubljani leta 1725.

¹⁷⁹ Desna figura je poškodovana zaradi drgnjenja med zvonovi.

¹⁸⁰ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Vrhnika, Ž Šentjošt nad Horjulom; NŠAL, Spisi V, šk. 350, Mantuanijev popis zvonov 1916/17, D Vrhnika, Ž Vrh Sv. Trije Kralji.

Ob nakupu treh novih zvonov leta 1929 so bile ljubljanske Strojne tovarne in livarne pripravljene zvon odkupiti za 25 Din/kg. Na srečo je zvon kupila sosenska v Smrečju, ki je ponudila 29 Din/kg in ga na ta način ohranila.

¹⁸¹ Sveti Bog, sveti Močni sveti in Nesmrtni, usmili se nas. Sv. Volbenk, prosi za nas. Gašper Franchi ulil leta 1725.

¹⁸² NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Loka, Ž Poljane nad Škofjo Loko; NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Poljane nad Škofjo Loko; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Poljane nad Škofjo Loko.

- Rob, Veliki Osolnik: 1726, 210 kg, 72 cm, cis². Napis na vratu: ECCE CRVCEM + DNI NOSTRI IESV CHRISTI – FVGITE PARTES ADVERSÆ. Mojstrski napis na krilu: CASPARVS FRANCHI ME FVDIT LABACI ANNO 1726.¹⁸³ Podobi: Križani in Marija. Zvon je bil 31. oktobra 1935 pripeljan iz Koprivnika pri Kočevju.¹⁸⁴
- Javorje nad Škofjo Loko, Četena Raven: 1729, 450 kg, 94 cm, as¹. PV 0,7446. Napis na vratu: A FVLGVRE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE ANNO 1729.¹⁸⁵ Podobe: sv. Florijan, sv. Krištof, Križani in neznana svetnica.¹⁸⁶ (Pripisan Gašperju Franchiju, verjetno pa je delo Henrika Rauscha.)
- Fara pri Kočevju, sv. Nikolaj na Vrhju: 1729, 56,5 kg, 50 cm, g².¹⁸⁷ (Pripisan Gašperju Franchiju, verjetno pa je delo Henrika Rauscha.)
- Fara pri Kočevju, sv. Štefan na Klancu: 1729, 55,5 kg, 47 cm, as². Napis v napisnem traku sredi baročnega friza pod vratom: S. STEPHANE ORA PRO NOBIS 1729.¹⁸⁸ Podobi: sv. Nikolaj in sv. Štefan.¹⁸⁹ (Pripisan Gašperju Franchiju, verjetno pa je delo Henrika Rauscha.)

Dominik Franchi [Dominicus Franchi, Franchio] (1712)

- Svibno: 1712, 115,5 kg, 58,3 cm, fis²⁺². PV=0,7547 R=12,95 K=582,54. Mojstrski napis na vratu: DOMINICVS FRANCHO GOSS MICH IN LAYBOCH ANNO 1712.¹⁹⁰ Podobi: Marija Kraljica z Jezusom in križanjska skupina.¹⁹¹

Henrik Rausch [Henricus Rausch] (1728–1732)

- Tržič: 1729, 257 kg, 77,1 cm, h¹⁻². PV=0,772 R=13,76 K=560,84. Mol-velikoseptimni zvon s tri-četr tona znižano primo. Napis na polju:

¹⁸³ Glejte, Križ Gospoda našega Jezusa Kristusa, bežite zlovesče sile. Gašper Franchi me je ulil v Ljubljani leta 1726.

¹⁸⁴ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Kočevje, Ž Koprivnik; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Koprivnik; ŽA Rob, Župnijska kronika, leto 1935.

¹⁸⁵ Strele in nevihte, reši nas o Gospod. Leta 1729.

¹⁸⁶ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Loka, Ž Javorje; NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Javorje nad Škofjo Loko; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Javorje.

¹⁸⁷ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Kočevje, Ž Fara; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Fara pri Kostelu; AS, Vicedomski urad, šk. 3, f. 388, Račun Gašperja Franchija, Ljubljana, 15. 7. 1729; Južnič, *Prvih 650 let župnije Fara*, str. 80–81; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 11. 5. 2013.

¹⁸⁸ Sv. Štefan, prosi za nas. 1729.

¹⁸⁹ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Kočevje, Ž Fara; NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah, Ž Fara pri Kostelu; AS, Vicedomski urad, šk. 3, f. 388, Račun Gašperja Franchija, Ljubljana, 15. 7. 1729; Južnič, *Prvih 650 let župnije Fara*, str. 80–81; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 11. 5. 2013.

¹⁹⁰ Dominik Franchi me je ulil v Ljubljani leta 1712.

¹⁹¹ NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah, Ž Svibno; Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 4, 12. 10. 2008.

Slika 10: Franchi-Rauschev zvon pri sv. Štefanu pri Fari iz leta 1729 (foto: Matjaž Ambrožič)

FVSA SVM ANNO 1729 ADIVVANTE
DR MATHIA MALI EXISTENTE
D. MAGRO¹⁹² CASPARO KÖNIG PAROCHO LOCI
ET SYNDICIS D. LAVRENTIO DEV ET D. SIMONI CRAHOVER
IN HONOREM S. S. TRINITATIS.¹⁹³

¹⁹² Magistro.

¹⁹³ Ulit sem bil leta 1729 v čast Presveti Trojici, ko je pomagal dr. Matija Mali, ko je bil gospod magister Gašper Kralj krajevni župnik in ključarja gospod Lovrenc Dev in gospod Simon Krahover.

Slika 11: Zvon Dominika Franchija na Svibnem iz leta 1712 (foto: Matjaž Ambrožič)

Mojstrski napis v napisnem traku sredi baročnega friza na vratu: M. F. H. R. L. ANNO 1729. Razstavljene črke pomenijo: ME FVDIT HENRICVS RAUSCH LABACI.¹⁹⁴ Drugi napis na vratu: A FVLGVRE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE.¹⁹⁵ Podobe: sv. Florijan, Gospodovo oznanjenje Mariji in klečeč mučenec z mečem pod nogami.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Ulil me je Henrik Rausch v Ljubljani leta 1729.

¹⁹⁵ Strele in nevihte, reši nas o Gospod.

¹⁹⁶ Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 2, 1998; Lavtižar, *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, str. 284.

Jožef Samassa st. [Iosephus Samassa] (1729/34–1741)

- Žabnica, Spodnje Bitnje: 1731, 160,5 kg, 65 cm, es². Napis na vratu: SANCTA MARIA ORA PRO NOBIS. Napis na krilu: LABACI ANNO 1731.¹⁹⁷ Podobe: sv. Ana Samotretja, Križani, sv. Martin in sv. Florijan.¹⁹⁸
- Kranj – Šmartin, Stražišče: 1731, 28 kg, 33 cm. Napis na vratu: S. MARIA ET S. ANNA ORATE PRO NOBIS. Mojstrski napis: IOSEPH SAMASSA 1731.¹⁹⁹ Podobe: križ, Marija z Detetom in angela neseta loretsko hišico.²⁰⁰
- Tržišče, Slančji Vrh: 1732, 168 kg, 67,2 cm, dis²⁻⁶. PV=0,7440 R=13,44 K=553,60.²⁰¹

KRATICE IN KRAJŠAVE

a. e.	arhivska enota
AES	<i>Acta Ecclesiastica Sloveniae</i>
D	dekanija
gld	goldinar
K	konstanta zvonovega rebra
kg	kilogram
kr	krajcar
kv	kranjska veljava
LMS	<i>Letopis Matice Slovenske</i>
M	mrliška knjiga
nv	nemška veljava
NŠAL	Nadškofijski arhiv Ljubljana
P	poročna knjiga
Pad.	Padovanski
p. c.	podružnična cerkev
PV	postranska višina
R	koeficient debeline udarnega obroča
SAZU	Slovenska akademija znanosti in umetnosti
str.	stran
šk.	škatla
št.	številk
ur.	urednik
v	verso

¹⁹⁷ Sv. Marija, prosi za nas. V Ljubljani leta 1731.

¹⁹⁸ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Loka, Ž Žabnica; NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917, Ž Žabnica.

¹⁹⁹ Sv. Marija in sv. Ana, prosita za nas. Jožef Samassa 1731.

²⁰⁰ NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932, D Kranj, Ž Šmartin; Lavtižar, *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, str. 246.

²⁰¹ Ambrožič, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 2, 30. 9. 2000.

ZAL	Zgodovinski arhiv Ljubljana
ZRC	Znanstvenoraziskovalni center
zv.	zvezek
ZZ	Zgodovinski zbornik
Ž	župnija
ŽA	Župnijski arhiv
ž. c.	župnijska cerkev

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Arhiv Republike Slovenije (ARS)

ARS, AS 388, šk. 3, Vicedomski urad, Račun Gašperja Franchija, Ljubljana, 15. 7. 1729.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL, Spisi V, šk. 349, Popis zvonov 1931/1932.

NŠAL, Spisi V, šk. 350, Natančen opis zvonov 1916/1917.

NŠAL, Spisi V, šk. 351, Seznam zvonov po župnijah.

NŠAL, Spisi V, šk. 352, Seznam zvonov po župnijah.

Nadškofijski arhiv Maribor (NŠAM)

NŠAM, Škofijska pisarna, šk. D IV, Braslovče, Gomilsko.

Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL)

ZAL, Rokopisna zapuščina Vladislava Fabjančiča, a. e. 39, *Ljubljanski livarji zvonov in topov*.

Župnijski arhiv Rob (ŽA Rob)

ŽA Rob, Župnijska kronika.

Literatura

Ambrožič, Matjaž, *Zvonarstvo na Slovenskem*, AES 15 (1993).

Ambrožič, Matjaž, *Terenski zapiski zvonov*, zv. 1–zv. 5.

Južnič, Stanislav, *Prvih 650 let župnije Fara*, Župnija, Fara 2013.

Dočkal, Kamilo, *Naša zvona in njihovi lijevaoci*, Diecezanski muzej nadbiskupije zagrebačke, Zagreb 1942.

Ferenc, Mitja in Zupan, Gojko, *Cerkve na Kočevskem nekoč in danes II*, Založba ZRC SAZU, Ljubljana 2006.

Gnirs, Anton, *Alte und neue Kirchenglocken I*, Kunstverlag Anton Schroll & Co., Wien 1917.

Gnirs, Anton, *Alte und neue Kirchenglocken II*, Verlag von Walther Heinisch, Karlsbad und Leipzig: 1924.

Kerbavec, Urška, *Ohranjeni zvonovi na Celjskem od 14. do 19. stoletja* (diplomsko delo), Ljubljana 2005.

Kukuljević, Ivan, *Zvonoljevarstvo u Zagrebu*, v: *Vienac zabavi i pouci* (1880), str. 121.

Lavtižar, Josip (Jožef), *Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolice*, Samozaložba, Ljubljana 1897.

Lavtižar, Josip (Jožef), *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, Samozaložba, Ljubljana 1901.

- Mikuž, Stane, *Umetnostnozgodovinska topografija Grosupeljske krajine*, Zavod SR Slovenije za spomeniško varstvo, Ljubljana 1978.
- Plukavec, Lina Slavica, *Zvona zagrebačke prvostolnice – integralni dio europske kulturne baštine*, v: *Crkvena kulturna dobra* (2004), št. 2, str. 9–56.
- Samassa, Maks, *K zgodovini zvonarstva v Ljubljani*, v: *Kronika slovenskih mest* 1 (1934), str. 174–179.
- Smole, Roman, *Klenkanje in zvonovi na Ižanskem*, v: *Župnija sv. Martina na Igu*. Ob 300-letnici župnijske cerkve, Martin Hostnik in Maja Zupančič (ur.), Salve, Ig – Ljubljana 2011, str. 444–450.
- Stele, France, *Umetnostno-zgodovinski izpiski iz arhiva cerkve sv. Petra v Ljubljani*, v: *Carniola* 5 (1914), str. 216–228.
- Stele, France, *Umetnostno-zgodovinski zapiski. Cerkev na blejskem otoku*, v: *Zbornik za umetnostno zgodovino* 4 (1924), št. 3, str. 148–153.
- Sterschiner, Achatius, *Xaverianische Ehr- und Gnaden-Burg, das ist: Xaverianische Andacht, Gnaden und Gutthaten*, Wienn 1741.
- Šašelj, Ivan, *Doneski k zgodovini zvonarjev in zvonov po Kranjskem*, v: *ZZ* 3 (1890), str. 125–128.
- Vrhovec, Ivan, *Veliki šenklaški zvon v Ljubljani – čigav je?*, v: *LMS* (1898), str. 206–223.

Spletni viri

- Walter, Karl, *Glockenkunde*, Verlag von Fridrich Pustet, Regensburg und Rom 1913.
<https://www.youtube.com/watch?v=FVJzva8TxFM> (pridobljeno 17. 5. 2016).
- <http://www.preces-latinae.org/thesaurus/Sancti/SAntoniusDePadova/EcceCrucem.html> (pridobljeno 17. 5. 2016).

POVZETEK

Gašper Franchi je bil najpomembnejši ljubljanski zvonar na prehodu iz 17. v 18. stoletje ter v prvih desetletjih 18. stoletja. Poosebljal je staro furlansko zvonarsko izročilo, ki pa ga je oplemenitil z ostalimi zvonarskimi vplivi, ki so segali v Zagreb in Ljubljano. Privzel in ustvaril je široko paleto različnih zvon-skih reber in z njimi povezanih zvočnih značajev zvonov. V prvih 25-ih letih je ostajal zvest nonskemu in septimnemu visokemu »italijanskemu zvonu«, okoli 1705 pa se je ta začel umikati nižjemu septimnemu »nemškemu zvonu«, ki so ga privzeli njegovi nasledniki iz družine Samassa.

Zgodnejši Franchijevi zvonovi (1686–1699) imajo pod klobukom na vratu trak starinskega ornamentalnega okrasja iz elips, ki so napolnjene z rozetami in majhnimi vstavljenimi palmetami. Zvonovi iz srednjega obdobja (1700–1715) imajo navadno glavni napis v enem ali dveh napisnih trakovih, ki potekata na vratu sredi baročnega okrasja. Tem so podobni tudi zvonovi iz poznega obdobja (1716 [1728]–1733).

KLJUČNE BESEDE: zvonarstvo, livarstvo, zvonovi, Gašper Franchi (1657–1733)

Summary

THE HISTORICAL BELLS OF THE BELL-MAKER GAŠPER FRANCHI

Gašper Franchi was the most important bell-maker in Ljubljana at the turn of the 18th century and in its first decades. He embodied the old Friulian bell-making tradition that he enriched with other bell-making influences which reached to Zagreb and Ljubljana. He adopted and created a wide range of various bell lips and to them he connected bell sound characters. In his first 25 years of work he remained loyal to the high »Italian Bell« which rings in the ninth and seventh intervals, however around 1705 the same bell started to be replaced by the lower »German Bell« which rings in the seventh intervals, and which had been adopted by his successors from the Samassa family.

Franchi's early bells (1686–1699) have a strip of old ornamentation made of ellipses filled with rosettes and small inlaid palmettes on the neck under the shoulder. Bells of his middle period (1700–1715) usually have the main inscription in one or two inscription strips which run along the neck in the centre of the Baroque decoration. The bells from his late period (1716 [1728]–1733) are also very similar to these.

KEYWORDS: *bell-making, bell-casting, bells, Gašper Franchi (1657–1733)*